

UOT 94 (479.24)**BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ DÖVRÜNÜN
ALTERNATİV TARİXŞÜNASLIĞI****M.P.ZÜLFÜQARLI**
Azərbaycan Turizm İnstitutu
mzulfugarli@gmail.com

Məqalə Böyük Vətən müharibəsinin alternativ tarixşünaslığına həsr olunub. Məqalədə əsasən Azərbaycan tarixçilərinin Böyük Vətən müharibəsində azərbaycanlıların iştirakına həsr olunmuş kitab və məqalələr təhlil olunub. Böyük Vətən müharibəsi illərində azərbaycanlılar vətənin müdafiəsinə qalxmışdılar. Azərbaycan müharibə illərində ölkədə çıxarılan neftin 70%-ni verirdi.

Açar sözlər: tarixşünaslıq, Böyük Vətən müharibəsi, faşist Almaniyası, Bakı nefti

Böyük Vətən müharibəsinin sovet tarixşünaslığının tədqiqinə aid çoxlu sayda kitab və məqalələr həsr olunub. Lakin sovet dövrü tarixinin digər dövrləri kimi bu illər də hakim kommunist partiyasının müəyyən etdiyi kriteriyalara uyğun olaraq birtərəfli tədqiq edildiyi üçün bu dövrün yenidən, obyektiv faktlar əsasında tərəfsiz mövqedən öyrənilməsinə ciddi ehtiyac var. Bu baxımdan sovet tarixşünaslığına alternativ tarixşünaslığın tədqiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

1985-ci ilin avqustunda AFR-in Ştutqart şəhərində keçirilmiş tarix elmlərinin XVI Beynəlxalq konqresində SSRİ-nin dünya əleyhinə faşist Almaniyası ilə sövdələşməkdə ittiham olunması problemə münasibəti kökündən dəyişdi və sovet tarixşünaslığına alternativ əsərlərin yazılmasına münbit şərait yaratdı (7, 255).

Son dövrlər mətbuatda sovet tarixşünaslığında öz əksini tapmayan, 1939-cu ilin avqust və sentyabr aylarında bağlanmış sovet-alman müqavilələri vasitəsilə iki dövlətin yaxınlaşmasından Azərbaycan üçün yaranmış təhlükə haqqında A.Kərimov, M.Bağırov və başqa tarixçilər bir sıra məqalələr yazıblar (1, 10 sentyabr 1993, 4, 7 may 1997 və s.).

A.Kərimovun “Fransanın Almaniyaya məğlubiyyəti Bakının məhvini qarşısını aldı” adlı məqaləsində qeyd olunur ki, sovet-alman müqavilələrinə əsasən Bakıdan faşist Almaniyasına neft ixracı nəzərdə tutulurdu. Bunun qarşısını almaq üçün faşist Almaniyası ilə müharibə vəziyyətində olan iri dövlətlər tərəfindən Bakını bombalamaq planı hazırlanıb. Lakin 10 iyun 1940-cı ildə Fransanın faşist Almaniyası tərəfindən işğalı bu dəhşətli planın həyata keçməsinə imkan verməyib.

M.Bağirovun “Bakının daşı daş üstə qalmayacaqdır (Ermənilərin baş tutmayan daha bir qəsdı)” adlı məqaləsində sovet tarixşünaslığında müharibənin tədqiq olunmamış hadisələri haqqında məlumat verilir. Müəllif məqalədə 25 oktyabr 1941-ci il tarixdə A.Mikoyanın rəhbərliyi ilə köçürmə məsələləri üzrə dövlət komitəsinin Bakıya qarşı qəsd planını işıqlandırır. A.Mikoyanın göstərişi ilə 1941-ci ilin noyabrında Bakının əsas sənaye obyektləri və iri binalarını minalamaq üçün xüsusi qrupun gələrək, M.C.Bağirovun “Bakını minalayıb partlatmaq fikri çox tezdir..., yeri gələrsə Bakıdakı obyektləri özümüz minalayıb partladırıq” fikrinə məhəl qoymadan işə başlayıblar. Onlar Bakının ali təhsil ocaqlarının, partiya və hökumət idarələrinin və digər təşkilatların yerləşdiyi binaları, neft dolu çənləri, neft mədənlərini, neftayırma zavodlarını və s. Obyektləri, şəhərin bütün giriş və çıxış yollarını minalayıblar. Məqsəd isə Moskva və Stalinqrad ətrafında sovet qoşunlarının məğlub olacağı və alman qoşunlarının Bakını tutmaq təhlükəsi yaranacağı təqdirdə şəhəri yerlə-yeksan etmək idi.

Azərbaycan tarixinin sovet tarixşünaslığında milli legionların yaradılması və onların fəaliyyəti çox cüzi, özü də düşmən mövqeyindən işıqlandırılıb. Son illər ölkəmizdə bu sahədə sovet tarixşünaslığından fərqli bir sıra məqalə və kitablar nəşr olunub.

Bunların arasında X.İbrahimlinin 1997-ci ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan siyasi mühacirəti (1920-1991)” kitabı və bu mövzuya aid məqalələri diqqəti cəlb edir (5, 6, №3 1998, 91-99).

Azərbaycan siyasi mühacirətinin 1920-1991-ci illər fəaliyyətindən bəhs edən bu kitabın üçüncü fəslı “Siyasi mühacirət 2-ci dünya müharibəsi və sonrakı dövrlərdə” adlanır. Azərbaycan legionlarının formalaşdırılması, alman rəsmi dairələri ilə aparılan danışıqlar və s. məsələlərdən bəhs edən üçüncü fəslin birinci paragrafında müəllif milli legionların fəaliyyətini sovet tarixşünaslığından fərqli tədqiq edib. Əsərdə Azərbaycan mühacirətinin müharibə dövründəki fəaliyyəti iki yerə bölünür:

1. Əsir düşmüş azərbaycanlıların xilas edilməsi, ayrıca döyüş legionlarının təşkili;

2. Almanıyanın Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınması sahəsində işi.

Kitabda Azərbaycan legionlarının məqsəd və vəzifələri 1943-ci ilin 6-9 noyabrında Berlində 300 nəfər nümayəndənin iştirakı ilə keçirilmiş ümum Azərbaycan qurultayının materiallarına istinadən göstərilib. Qurultayın yekun sənədində deyilir:

1. 1918-ci il 28 maydan 1920-ci il 27 aprelə qədər davam etmiş Milli Azərbaycan hökuməti dövrü şanlı tariximizin ən parlaq səhifəsini təşkil edir.

2. Vətənimiz bolşevik işğalına məruz qaldıqdan sonra keçən bu 23 il içərisində millətimizin istər vətən daxilində, istərsə də yad ellərdə apardığı şanlı və qanlı mübarizə yalnız bu istiqlalın bərpası üçün olmuşdur.

3. Qurultay bu ağır şərait daxilində aparılan mübarizədə canlarını vətənin azadlığı uğrunda fəda edən şəhidlərin xatirəsini hörmət və ehtiramla yad edir.

4. Dünyanı sarsıdan bu 2-ci Cahan müharibəsi nəticəsində milli müqəddəratımızın həllinə və istiqlalımızın bərpasına sarsılmaz bir inamımız vardır. Bunun isə ilk şərti əzəli və əbədi düşmənimizin məhvindən ibarətdir.

Bunun üçün də milli mənafeyimiz bizi bu gün bolşevizmə qarşı döyüş aparan və tarix boyu Türk xalqlarının dostu olan Almaniyaya bağlamışdır.

5. Qurultay əsirlər boyu olduğu kimi, bu gün də Azərbaycan xalqı ilə Qafqaz qonşunları və qardaş şimali Qafqaz, Türküstan, İdil-Ural və Krım xalqları ilə eyni qayə və ideal birliyi müşahidə edir və onlarla iş birliyini zəruri sayır (5, 188).

V.K.Mustafayevin məqaləsi 1941-1942 illərdə “Azərbaycan” qəzetinin əhalinin milli şüurunda oynadığı müsbət roluna həsr olunub. Müəllif sovet tarixşünaslığında tədqiq olunmamış sənədlərə istinadən o dövrdə mühacirətdə yaşayan azərbaycanlılar arasında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasına böyük inam olduğunu və bu inamin möhkəmləndirilməsində mətbuatın mühüm rol oynadığını faktlarla əsaslandırır (2, №1 1991, s.72 - 76).

Professor R.Hüseynovun “525-ci qəzet”in 25 oktyabr 2008-ci il sayında dərc olunan “Gəncəli Nizami Hitlerlə göz-gözə” adlı məqaləsində 900 gün faşistlər tərəfində mühasirədə saxlanılmış, 850 min nəfərin həlak olduğu Leningrad şəhərində 19 oktyabr 1941-ci il tarixdə Nizami Gəncəvinin 800 illiyinin qeyd edilməsinə aid yeni faktlar verilib. Məqlədə həmin yubley yığıncağında giriş sözü ilə çıxış etmiş N.Tixonov, İ.Orbeli, “Nizami və onun dövrü” mövzusunda çıxış etmiş A.N.Boldirev, “Nizami şərq rəssamlığında” mövzusunda çıxış etmiş M.M.Dyakonov, “Nizami və dünya ədəbiyyatı” mövzusunda çıxış etmiş, Nizamının əsərlərinin rus dilinə tərcüməçisi Q.Ptitsın haqqında məlumatlar ilk dəfə dərc olunub. Məqalədə qeyd olunur ki, 900 günlük Leningrad blokadası həmişə bəşər tarixində ən ağır və dəhşətli imtahanlardan biri kimi qalacaq. Nizami Gəncəvi də tarixdə daim yalnız dahi şair kimi yox, həm də o müdhiş günlərdə o şəhərdə olmuş, o şəhərdəkilərlə birgə bəşəriyyətin düşməninə qarşı mübarizə aparmış bir əsgər kimi qalacaq.

Sovet tarixşünaslığında 1921-ci il Sovet-İran müqaviləsinə istinad edərək 26 avqust 1941-ci il tarixdə SSRİ-nin İranın şimal ərazilərini, yəni Cənubi Azərbaycan ərazisini işğal etməsi və işğaldan sonra bu ərazidə baş verən hadisələr də birtərəfli işıqlandırılıb. Professor C.Həsənli Güney Azərbaycanın 1939-1945-ci illər tarixinə həsr etdiyi kitabında sovet tarixşünaslığından fərqli olaraq yeni materiallar əsasında bu mövzunu tədqiq edib (3).

Azərbaycan tarixinin 1941-1945-ci illər dövrünün tədqiq olunmamış mövzularından biri də sovet rejiminə qarşı ölkə daxilində mübarizəni davam etdirmiş ayrı-ayrı şəxslərin və təşkilatların fəaliyyətidir. Son illər az da olsa bu mövzuda məqalələr dərc olunub. Məsələn, N.Umudlunun “Ayna” qəzetinin 1 fevral 1997- ci il tarixli sayında dərc olunmuş “Azərbaycanda dissidentlik: belə bir şey olubmu?” adlı məqaləsində göstərilir ki, 30-cu illərin repressiyalarından sonra da kommunist rejiminə qarşı mübarizə davam edib. 1942-ci ildə 8 nəfərdən ibarət “Gizli millətçi gənclər qruplaşmasının” üstü açılıb və qrupun 3 üzvü güllələnməyə, 5 üzvü isə 10 il həbs cəzasına məhkum edilib.

Böyük Vətən müharibəsinə aid son dövrlər mətbuatda bəzi məlumatlar verilir ki, bu məlumatları dəqiqləşdirmək tarixçilərin başlıca vəzifələrindən biridir. Məsələn, “Ədalət” qəzetinin 2 sentyabr 2000-ci il tarixli sayında “Ruslar Həzi Aslanovu gözümün qabağında güllələdilər” başlıqlı yazıda müharibə

veteranı, müharibə dövründə H.Aslanovun yavəri olmuş Əliyev Adil İsa oğlunun fikirləri dərc olunub. A.Əliyev H.Aslanovun nüfuzunun artmasına bir çox generalların, o cümlədən Baqramyanın qısqançılıqla yanaşdığını, onun əkskəşfiyyatın polkovniki Solovyov Pyotr Vasilyeviçin arxadan atdığı atəşlə qətlə yetirildiyini bildirib.

Azərbaycan tarixinin Böyük Vətən müharibəsi dövrünü sovet tarixşünaslığından fərqli tədqiq etmiş tarixçilərin əsərlərinin tarixşünaslıq baxımından təhlili göstərir ki, bu əsərlər problemin obyektiv şəkildə öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətlidir. Bu cür tədqiqatlar Azərbaycan tarixinin ağ ləkələrdən təmizlənməsinə yaxından kömək göstərə bilirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. “Aydınlıq” qəzeti (Azərbaycan dilində). Bakı, 1993, 10 sentyabr.
2. “Azərbaycan SSR EA Xəbərləri”. Tarix, Fəlsəfə və Hüquq.
3. Həsənlı C. Güney Azərbaycan Tehran-Bakı-Moskva arasında (1939-1945). Bakı: Diplomat, 1998, 324 s.
4. “Xalq” qəzeti (Azərbaycan dilində). Bakı.
5. İbrahimli X.C. Azərbaycan siyasi mühacirəti (1920-1991). Bakı: Elm, 1997, 304 s.
6. “Tarix və onun problemləri” jurnal (Azərbaycan dilində). Bakı.
7. Страницы истории советского общества. Факты, пролемы, люди. М.: Политиздат, 1989, 447 с.

АЛЬТЕРНАТИВНАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

М.П.ЗУЛЬФУГАРЛЫ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена альтернативной историографии Великой Отечественной войны. В статье, в основном, анализируются статьи и книги азербайджанских историков, посвященные участию азербайджанцев в Великой Отечественной войне. Во время Великой Отечественной войны азербайджанский народ встал на защиту отечества. Азербайджан в годы войны давал до 70% всей добываемой страной нефти.

Ключевые слова: историография, Великая Отечественная война, фашистская Германия, бакинская нефть

ALTERNATIVE HISTORIOGRAPHY OF GREAT PATRIOTIC WAR

M.P.ZULFUGARLI

SUMMARY

In the article different articles on the Great Patriotic War written by Azerbaijani historians are analyzed. The articles dedicated to the courage shown by Azerbaijani people during Second World War both in the front and rear are researched from the point of historiography. The author researched not only the Soviet historiography but also alternative works written on this topic.

Key words: historiography, Great Patriotic War, Nazi Germany, Baku oil